Summary

Yurii Kuryliuk. Illegal crossing of the State Border of Ukraine: some aspects of elements of crime.

The article analyzes elements of the crime covered by the Article 332-2 of the Criminal Code of Ukraine, establishing criminal liability for illegal crossing of the State Border of Ukraine, and also discloses peculiarities of the criminal legal qualification of this action.

It is determined that as the patrimonial object of the crime under the Article 332-2 of the Criminal Code of Ukraine should be considered homogeneous social relations, covering a certain sphere of the public life that is the border security of Ukraine, violation of which causes socially dangerous harm to the components of this sphere that is defense of the State and its border protection, sovereignty, territorial integrity and inviolability. The direct object of this crime is the public relations, which provide for the normatively established and regulated procedure for crossing the State Border of Ukraine.

It has been established that the procedure for crossing the State Border of Ukraine may manifest itself in several forms: 1) by any means (by foot, by auto transport, by swimming etc.) outside the checkpoints across the State Border of Ukraine; 2) by any means (whether hidden or breaking through, or not) at checkpoints across the State Border of Ukraine without the relevant documents; 3) by any means (whether hidden or breaking through, or not) at checkpoints across the State Border of Ukraine with the documents, containing inaccurate information.

Should not be underestimated the blanket nature of the disposition of the mentioned article that requires precise determination of the relevant regulatory acts, determining the list of documents that are necessary for crossing the State Border of Ukraine by a certain category of people, and also confirm the fact of opening a specific checkpoint across the State Border of Ukraine.

The disposition of the Article 332-2 of the Criminal Code of Ukraine defines several groups of subjects, in particular: 1) a person who is prohibited from entering the territory of Ukraine; 2) a representative of a unit of the armed forces or other law enforcement agencies of the State who is an aggressor; 3) a person with the aim to illegally cross the State Border of Ukraine for harming the interests of the State. Moreover, it was established that the aim for "harming the interests of the State" is not necessary for the illegal crossing of the State Border of Ukraine by persons who are prohibited from entering the territory of Ukraine, or by representatives of a unit of the armed forces or other law enforcement agencies of the State who is an aggressor.

The criminalization of the illegal crossing of the State Border of Ukraine is an important aspect of creating conditions for the proper protection of the vital interests of an individual, the society and the State from real and potential external and internal threats in the border space of Ukraine.

Key words: state border, criminal liability, elements of crime, criminalization.

DOI: 10.36695/2219-5521.4.2019.55

УДК 343.233

Р.В. ПЕРЕЛИГІНА, Ю.І. ДМИТРИШАК

*Раїса Володимирівна Перелигіна, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету права НАН України**

ORCID: 0000-0002-3798-0861

*Юрій Ігорович Дмитришак, аспірант Київського університету права НАН України***

ORCID: 0000-0003-2154-7163

ЩОДО СТРАТЕГІЇ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА ІСПАНІЇ)

Постановка проблеми. Однією з найбільших проблем сучасних держав є організована злочинність, рівень якої невинно зростає та поглинає все більше країн. Питання щодо необхідності розроблення нової Стратегії боротьби з організованою злочинністю постійно обговорюються на міжвідомчих нарадах у МВС, на яких наголошується на важливості співпраці з країнами ЄС у боротьбі з транскордонною злочинністю. Окрема увага зосереджується на роботі щодо впровадження в Україні аналізу ризиків і загроз із використанням методології Європолу СОСТА, реалізації нових проєктів спільно з Консультативною місією ЄС, взаємодії Національної поліції та Державної фіскальної служби. У сучасних умовах стратегічною метою зовнішньої політики України є зміцнення спроможності України забезпечити імплементацію європейських міжнародних договорів протидії організованій злочинності в національне законодавство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук шляхів удосконалення кримінологічних засад протидії організованій злочинності в різні часи був предметом активних дискусій вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема Г.А. Аванесова, Ю.М. Антоняна, О.М. Бандурки, Ю.В. Бауліна, В.В. Голіни, Б.М. Головіна,

© Р.В. Перелигіна, Ю.І. Дмитришак, 2019

* *Raisa Perehyhina, Ph.D. in Law, Associate Professor of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine*

** *Yurii Dmytryshak, Postgraduate student of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine*

І.М. Даньшина, О.М. Джужі, А.І. Долгової, О.О. Дудорова, А.П. Закалюка, А.Ф. Зелінського, О.Г. Кальмана, І.І. Карпеця, О.М. Квапі, О.Г. Колба, Я.Ю. Кондратьєва, І.М. Копотуна, О.Є. Користіна, М.В. Корнієнка, О.М. Костенка, В.М. Кудрявцева, О.Г. Кулика, О.М. Литвака, В.А. Яценка та ін. Положення, сформульовані зазначеними авторами в галузі кримінального права та кримінології, мають важливе наукове і практичне значення. Водночас сучасні реалії розвитку організованої злочинності свідчать про те, що вона набула принципово нової якості та трансформації, чисельності й масштабів впливу. Саме тому організація цільової протидії організованій злочинності потребує детального вивчення криміногенної природи цього явища та поглиблення міжнародної співпраці.

Мета статті – на основі теоретичних напрацювань вчених та аналізу відповідних нормативно-правових актів дослідити особливості розроблення нової Стратегії боротьби з організованою злочинністю в Україні та Іспанії.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 1 ч. 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» під організованою злочинністю слід розуміти сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань¹.

Якщо ж розглянути це поняття ширше, то можна сказати, що організована злочинність – це групова діяльність п'яти або більше осіб, яка характеризується ієрархічними зв'язками або особистими відносинами, що дають змогу їхнім ватажкам одержувати прибуток або контролювати території та ринки, внутрішні та зовнішні, за допомогою насильства, залякування або корупції як для продовження злочинної діяльності, так і для проникнення у легальну економіку.

Оскільки організована злочинність постійно та динамічно трансформується, змінюються та удосконалюються способи і методи вчинення кримінальних правопорушень, спостерігається активне використання мережі Інтернет під час скоєння «традиційної» злочинної діяльності та злочинів у сфері високих технологій, то важливе місце у протидії злочинності посідає профілактика злочинної поведінки та діяльності, практичне впровадження нових критеріїв оцінки діяльності правоохоронних органів – суб'єктів боротьби з організованою злочинністю. В Україні боротьбу з організованою злочинністю здійснює ціла низка державних органів, які утворюють систему². До них належать:

1. Спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю:

а) Координаційний комітет по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю при Президентові України;

б) спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України.

2. Державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю у межах виконання покладених на них інших основних функцій:

а) органи Національної поліції і Служби безпеки України;

б) органи прокуратури України;

в) органи доходів і зборів, органи прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю;

г) органи та установи виконання покарань і слідчі ізолятори;

д) розвідувальний орган Міністерства оборони України;

е) Служба зовнішньої розвідки України;

є) Національне антикорупційне бюро України.

Всі ці органи взаємодіють між собою для покращення ефективності боротьби з організованою злочинністю. Також вказані органи можуть взаємодіяти з органами безпеки іноземних держав, наприклад, відповідно до ст. 16 Закону України «Про Службу безпеки України» для вирішення покладених завдань Служба безпеки України може встановлювати контакти з органами безпеки іноземних держав і взаємодіяти з ними на підставі норм міжнародного права, відповідних договорів та угод³.

Нині діяльність прокуратури як одного із суб'єктів протидії організованій злочинності набуває особливого значення в умовах активного зростання рівня даного виду злочинності, долучення до неї значної частини населення, гнучкої зміни форм кримінальної поведінки, установлення контролю на окремих територіях. Роль прокуратури, як суб'єкта протидії організованій злочинності, набуває великого значення. Адже протидія злочинності та боротьба з нею є однією з основних внутрішніх функцій держави. Тому відповідно до ст. 92 Закону України «Про прокуратуру» органи прокуратури згідно з міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та кримінальним процесуальним законодавством України здійснюють співробітництво з компетентними органами інших держав з питань проведення процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, видачі осіб, які їх вчинили, перейняті кримінального провадження та з інших питань, передбачених такими договорами. У разі відсутності міжнародного договору України співробітництво у цій сфері здійснюється органами прокуратури України на підставі взаємних письмових гарантій⁴.

Відповідно до Стратегії розвитку Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України на 2020–2022 роки перспективними напрямками мають бути: створення правової основи, організаційних, матеріально-технічних та інших умов для ефективної боротьби з організованою злочинністю, організація міжнародного співробітництва у цій сфері; виявлення та усунення або нейтралізація негативних соціальних процесів і явищ, що породжують організовану злочинність та сприяють їй; запобігання нанесенню шкоди людині, суспільству, державі; запобігання виникненню органі-

зованих злочинних угруповань; виявлення, розслідування, припинення і запобігання правопорушенням, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань, притягнення винних до відповідальності; запобігання встановленню корумпованих зв'язків з державними службовцями та посадовими особами, втягнення їх у злочинну діяльність та ін.

Досліджуючи тему протидії організованій злочинності в Україні на прикладі досвіду Іспанії, можна дійти висновку, що організована злочинність трактується і розуміється суспільством по-різному. Це зумовлено тим, що специфіка злочинних угруповань дещо різниться. Наприклад, в одній країні злочинні угруповання спеціалізуються на тероризмі та торгівлею зброєю, а в іншій – це торгівля наркотиками і відмивання грошей. Але об'єднує їх суспільна небезпечність та боротьба держави з такою злочинністю.

Загалом можна стверджувати, що незалежно від спеціалізації злочинних угруповань організована злочинність – це найнебезпечніше і найскладніше антисуспільне явище, воно не має кордонів, а учасники такої злочинної групи знаходяться в різних куточках світу і при розвитку телекомунікаційних, комп'ютерних технологій боротьба з організованою злочинністю вимагає нових методик. Характерними рисами будь-якої організованої злочинності є вторгнення в економіку держави, прагнення перетворити її на тіньову економіку для вільного відмивання грошей і неможливості відслідковування правоохоронними органами руху коштів у державі; контроль над діяльністю фінансових установ; проникнення в правоохоронні органи та органи державної влади; блокування ефективних реформ, які не «відповідають» інтересам злочинної організації; злиття із закордонними «бандами» для розширення своїх спільників тощо.

Країни Європи прагнуть вдосконалити систему боротьби з організованою злочинністю, поглиблюючи співпрацю не тільки з країнами – учасниками Євросоюзу, а й з іншими країнами світу. Так, у 2003 р. набрала чинності угода між Україною та Королівством Іспанія про співробітництво в галузі боротьби зі злочинністю⁵.

Королівство Іспанія часто відчуває на собі наслідки діяльності організованої злочинності не тільки від іспанської мафії, а й від мафій різних країн світу, часто це «російська мафія», куди входять не тільки росіяни, а й українці, грузини, білоруси та інші громадяни колишнього Радянського Союзу. Також в Іспанії діє велика латиноамериканська мафія, яка включає в себе вихідців з африканських країн.

Для покращення боротьби з організованою злочинністю Іспанія щороку актуалізує своє законодавство. Це пов'язано з тим, що в злочинних організаціях появляються все нові методи та способи здійснення діяльності та реалізації своїх інтересів. У зв'язку з цим деякі старі методики боротьби з мафією просто неефективні.

У 2019 р. Іспанія черговий раз розробила нову стратегію боротьби з організованою злочинністю.

При розробці методики боротьби з організованою злочинністю була врахована стратегія боротьби з організованою злочинністю 2017 року. Будучи керівною методикою національної глобальної структури, яка орієнтована на всі стратегії боротьби зі злочинністю, вона включає організовану злочинність у якості загрози, що діє на рівні з іншими великими загрозами, такі як тероризм, збройний конфлікт або шпionаж, які являють собою загрозу національній безпеці Іспанії⁶.

Стратегія має основні цілі, які передбачають розмежування кримінальних структур; зниження їх діяльності; запобігання появі нових злочинних груп; зменшення впливу на громадськість; протидію росту зв'язків між тероризмом і організованою злочинністю. Для цього стратегія побудована навколо десяти напрямів діяльності, семи вертикальних напрямів і трьох горизонтальних, які їх перетинають. Дана стратегія також відмічає для кожного з напрямків певні дії, що будуть дуже корисним інструментом для всіх органів державної влади, які спрямовані на забезпечення безпеки країни.

Сім вертикальних напрямів:

Перший напрям: «Знання, як запобігання і прогнозування загроз». Даний напрям полягає в прагненні сприяти розвитку рівня знань як засобу передбачення явищ, які породжують організовану злочинність. Знання ситуації, еволюції і нових тенденцій кримінальної реальності з використанням новизни має важливе значення в боротьбі з організованою злочинністю.

Другий напрям: «Нейтралізувати економіку, як організованої злочинності в цілому, так і окремих злочинців зокрема». Такий напрям направлений на сприяння розслідуванню злочинів направлених проти економічної та фінансової структури з цілю конфіскації незаконної вигоди, як одного з найбільш ефективних способів нейтралізації діяльності організованої злочинності.

Третій напрям: «Боротьба з кримінальними ринками». Він заснований на реалізації заходів з мінімізації ризику, зв'язаного з усією злочинною діяльністю, а також спрямуванню значних зусиль на боротьбу з тими, хто має особливий вплив на кримінальну діяльність в Іспанії. Це стосується: незаконного обороту наркотиків; злочинів, пов'язаних з корупцією; відмивання грошей; кіберзлочинності; торгівлі людьми; контрабанди мігрантів; злочинів проти інтелектуальної власності; шахрайства проти інтересів Державного казначейства; незаконного обороту зброї; злочинів проти навколишнього середовища.

Четвертий напрям: «Зв'язок між організованою злочинністю та тероризмом» Даний напрям має дати відповідь, яка об'єднує оперативні та стратегічні знання в боротьбі із злочинністю.

П'ятий напрям: «Міжнародне співробітництво та координація». Суть даного напрямку полягає в продовженні пошуку удосконалення міжнародних механізмів співпраці, координації та обміну інформацією як на двосторонній основі з партнерами, що представляють стратегічний інтерес для Іспанії, так і на багатосторонній основі в межах міжнародних організацій, частиною яких є Іспанія.

Шостий напрям: «Безпека: загальні обов'язки». Спрямовано даний напрям на інтеграцію різних учасників державного та приватного секторів у боротьбі з організованою злочинністю шляхом зміцнення або, де це доречно, встановлення каналів зв'язку взаємовідношень та передачі важливої інформації.

Сьомий напрям: «Підготовка нових законів та їх адаптація». Суть даного напрямку полягає в оновленні та удосконаленні законодавства, адаптації адміністративних, кримінальних та процесуальних правових інститутів до потреб боротьби з новими формами як організованої злочинності, так і злочинності загалом.

Три горизонтальних напрями.

Перший напрям: «Навчання та тренування». Спрямований на покращення роботи органів, які забезпечують громадську безпеку, шляхом постійної адаптації діяльності даних органів до нових методів і прийомів, що використовуються злочинними організаціями.

Другий напрям: «Застосування нових технологій в протидії злочинності XXI століття». Пріоритетом є розширення використання нових технологій для більш ефективної боротьби з організованою злочинністю XXI століття.

Третій напрям: «Попередження організованої злочинності та тероризму». Він спрямований на підвищення знань, отриманих на різних рівнях боротьби з злочинністю, щоб забезпечити координацію між слідчими і профілактичними підрозділами з метою покращення роботи з протидії організованій злочинності та тероризму.

Організована злочинність діє в Іспанії, використовуючи переваги інтернаціональності, глобалізації і взаємозалежності, які в даний час характеризують державу. Даний вид злочинності найчастіше є транснаціональним, що діє в постійних соціальних, культурних, геополітичних, технологічних змінах.

Висновки. В умовах сьогодення, коли стан злочинності, як організованої, так і загальнокримінальної, створює загрозу національній безпеці України, одним із найскладніших завдань є ефективна протидія злочинності в контексті ґрунтовного реформування системи управління в державі, а також вивчення сучасного досвіду транскордонного співробітництва у сфері боротьби з міжнародною організованою злочинністю, зокрема тероризмом, наркобізнесом, торгівлею людьми, контрабандою, нелегальною міграцією. Актуальними залишаються питання виявлення прогалин або колізій у законодавстві, обґрунтування необхідності певних законодавчих новел, розроблення нової Стратегії боротьби з організованою злочинністю, враховуючи результати міжнародного співробітництва в зазначеній сфері. Необхідно підкреслити, що виділення та вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію організованій злочинності, що довели на практиці свою ефективність, являє собою величезні перспективи для запозичення позитивного іноземного досвіду.

¹ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. (в ред. від 05.01.2017 р.). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12> (дата звернення: 02.12.2019).

² Там само. Ст. 5.

³ Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. (в ред. від 03.07.2019 р.). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2229-12> (дата звернення: 22.11.2019).

⁴ Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. (в ред. від 28.11.2019 р.). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 06.12.2019).

⁵ Угода між Україною та Королівством Іспанія про співробітництво у галузі боротьби із злочинністю: Закон України від 16.01.2003 р. (в ред. від 16.01.2003 р.). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724_014

⁶ Estrategia Nacional contra el Crimen Organizado y la Delincuencia Grave: Sitio oficial del Departamento de Seguridad Nacional. URL: <https://www.dsn.gob.es/es/actualidad/sala-prensa/estrategia-nacional-contra-crimen-organizado-delincuencia-grave>

References:

Pro orhanizatsijno-pravovi osnovy borot'by z orhanizovanoiu zlochyinnosti: Zakon Ukrainy vid 30.06.1993 (v red. vid 05.01.2017). Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/shov/3341-12> [in Ukrainian].

Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 25.03.1992. (v red. vid 03.07.2019). Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/main/2229-12> [in Ukrainian].

Pro prokuraturu: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 (v red. vid 28.11.2019). Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/shov/1697-18> [in Ukrainian].

Uhoda mizh Ukrainoiu ta Korolivstvom Ispanii pro spivrobitnytstvo u haluzi borot'by iz zlochyinnosti: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 (v red. vid 16.01.2003). Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: https://zakon.rada.gov.ua/lavs/shov/724_014 [in Ukrainian].

Estrategia Nacional contra el Crimen Organizado y la Delincuencia Grave: Sitio oficial del Departamento de Seguridad Nacional. URL: <https://www.dsn.gob.es/es/actualidad/sala-prensa/estrategia-nacional-contra-crimen-organizado-delincuencia-grave> [in Ukrainian].

Резюме

Перелигіна Р.В., Дмитришак Ю.І. Щодо стратегії боротьби з організованою злочинністю (на прикладі України та Іспанії).

У статті здійснено аналіз законодавства Іспанії у сфері протидії організованій злочинності, в результаті чого висвітлено основні нововведення в даному законодавстві, які підвищують ефективність роботи державних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю. Охарактеризовано нову стратегію боротьби з організованою злочинністю, досліджено її основні цілі та

напрями вдосконалення. На основі аналізу відповідних нормативно-правових актів досліджено особливості протидії організованій злочинності в Іспанії, а також сформульовано пропозиції щодо удосконалення вітчизняного законодавства в зазначеній сфері.

Ключові слова: організована злочинність, стратегія, Іспанія, Україна, державні органи, законодавство, протидія.

Резюме

Перельгіна Р.В., Дмитришак Ю.И. По стратегии борьбы с организованной преступностью (на примере Украины и Испании).

В статье проведен анализ законодательства Испании в сфере противодействия организованной преступности, в результате чего освещены основные нововведения в данном законодательстве, которые повышают эффективность работы государственных органов в сфере борьбы с организованной преступностью. Охарактеризована новая стратегия борьбы с организованной преступностью, исследованы ее основные цели и направления совершенствования. На основании анализа соответствующих нормативно-правовых актов исследованы особенности противодействия организованной преступности в Испании, а также сформулированы предложения по совершенствованию отечественного законодательства в указанной сфере.

Ключевые слова: организованная преступность, стратегия, Испания, Украина, государственные органы, законодательство, противодействие.

Summary

Raisa Perelyhina, Yurii Dmytryshak. On organized crime strategies (example of Ukraine and Spain).

Organized crime is one of the biggest problems of today's states, with levels steadily increasing and engulfing more and more countries. Such crime is different from crimes that are committed unorganized or alone by their extreme danger to society. Organized crime influences important political and social processes in the state, interferes with the work of public authorities, which damages the efficiency of these bodies and reduces the level of trust in the state apparatus.

In general, it can be argued that regardless of the specialization of criminal groups, organized crime is the most dangerous and complex anti-social phenomenon, it has no boundaries, and members of such a criminal group are located in different corners of the world and in the development of telecommunication, computer technologies, combating Organized crime requires new techniques

In order to improve the fight against organized crime, Spain updates its legislation every year. This is due to the fact that criminal organizations are coming up with new methods and ways of carrying out their activities and pursuing their interests. Because of this, some old mafia techniques are simply not effective.

The strategy has main objectives, it is the delimitation of criminal structures; reducing their activity; preventing the emergence of new criminal groups; reducing the impact on the public; counteracting the growing link between terrorism and organized crime. To do this, the strategy is built around ten lines of activity, seven vertical lines and three horizontal lines that intersect them. This strategy also notes for each area certain actions that will be a very useful tool for all public authorities aimed at ensuring the security of the country. The article analyzes the legislation of Spain in the field of combating organized crime, which highlights the main innovations in this legislation, which increase the efficiency of the work of public authorities in the fight against organized crime. The new strategy for the fight against organized crime is described, its main goals and directions of improvement are investigated. The peculiarities of combating organized crime in Spain, as well as the formulation of proposals for improvement of domestic legislation in the above, were investigated on the basis of the analysis of relevant legal acts.

Key words: organized crime, strategy, Spain, Ukraine, public authorities, legislation, counteraction.

DOI: 10.36695/2219-5521.4.2019.56

УДК 343.13

Т.О. ЧАСОВА

*Тетяна Олександрівна Часова, кандидат юридичних наук, старший викладач Академії праці, соціальних відносин і туризму**

ORCID 0000-0002-0293-6123

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Постановка проблеми. Рівень економічної безпеки в Україні знижується, а економічна злочинність зростає, тому виявлення та розслідування злочинів економічного спрямування стає актуальною проблемою правоохоронних органів, потребуючи нового підходу до її вирішення. Науковий інтерес до проблеми доказування кримінальних проваджень економічних злочинів викликаний гострою необхідністю усунення прогалин законодавства у цій сфері. Дослідження особливостей доказування допоможе збільшити ефективність роботи службових осіб, які проводять досудове розслідування, притягнути винних до відповідальності та відшкодувати збитки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковою основою даної статті стали праці таких українських науковців, як А.І Берлач, А.Ф. Волобуєв, В.М. Попович, М.В. Попович, О.В. Пчеліна, І.Я. Фойниць-